

ЯСЕЧКО С. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри охорони інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК 347.121.2

ПРАВОЧИНИ З ІНФОРМАЦІЄЮ

У статті розглядаються проблемні питання щодо можливості укладання правочинів з інформацією в цивільному праві.

Ключові слова: інформація, правочин, предмет, об'єкт, права та обов'язки.

В статье рассматриваются проблемные вопросы относительно возможности заключения сделок с информацией в гражданском праве.

Ключевые слова: информация, сделка, предмет, объект, права и обязанности.

The article considers issues regarding the possibility of making deals with information in civil law.

Key words: information, transaction, subject, object, rights and responsibilities.

Вступ. У загальному вигляді постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями зумовлені тими проблемами, які повинне вирішити людство в інформаційній сфері, та помітним зростанням ролі інформації. Одне із начальних завдань, яке ставиться перед наукою цивільного права, – це пошук шляхів забезпечення цивільно-правового обігу інформації. Незважаючи на те, що цивільно-правовий договір є одним із інструментів, за допомогою якого може здійснюватись такий обіг, у цивільному праві виникає ряд складнощів теоретичного сприйняття договорів з інформацією. По-перше, різні види інформації розглядаються законодавцем як різні види об'єктів. Наприклад, комерційна інформація відноситься до результатів інтелектуальної, творчої діяльності, інформація про особисте життя фізичної особи, про стан її здоров'я є особистим немайновим благом. Це притому, що інформація може розглядатися і як самостійний об'єкт, відмінний від таких нематеріальних благ, як результати інтелектуальної, творчої діяльності та особистих нематеріальних благ. Але відомо, що різні види об'єктів мають різний правовий режим. По-друге, відповідно до ст. 302 Цивільного кодексу України право на інформацію є особистим немайновим правом. А відповідно до ст. 269 Цивільного кодексу України особисті немайнові права є невід'ємними, належать особам довічно та не мають економічного змісту. Така характеристика права на інформацію ставить під сумнів можливість укладання договорів щодо інформації. По-третє, в теорії права потребує уточнення і питання предмета цивільно-правового договору. Потреба, як пише С.Н. Бервено, посилаючись на роботи Г. Дернбург і К.Ф. Чилларжа, виникає ще й тому, що багато вчених обґрунтовують виключно майновий характер правовідносин, які виникають із договору, оскільки останні оформляють процес товарообігу і тому повинні відноситися до засобів механізму регулювання майнових відносин [1, с. 273].

Можна сказати, що проблематика можливості укладання правочину з інформацією є багатозначною, потребує свого вирішення та вказує на актуальність обраної теми дослідження.

Необхідно зауважити, що зазначеним питанням вже приділялася увага в працях окремих вчених, серед яких особливу увагу заслуговують роботи Ч.Н. Азімова [2], А.В. Антонова [3], І.Л. Бачило [4], В.А. Копилова [5], О.В. Кохановської [6], В.Н. Лопатина [7], О.О. Підпригори [8], С.І. Семелетова [9], А.Д. Урсула [10] та інших, але, як зазначалося, однастайності думок серед вчених стосовно шляхів вирішення цих питань немає.

Постановка завдання. На підставі вищевказаного метою цієї роботи є виявлення доктринального підходу щодо укладання правочинів з інформацією.

Результати дослідження. Відомо, що правочини є одним із найважливіших і найпоширеніших юридичних фактів та підстав набуття, зміни або припинення цивільних правовідносин. Одним із видів правочину є договір. Договір – багатогранна категорія цивільного права. Як зазначається в теорії цивільного права, поняття договору має три самостійних значення: 1) договір як правочин; 2) договір як правовідношення; 3) договір як юридичний документ [11, с. 13]. У межах цієї статті буде використовуватися поняття «договір з інформацією» лише як правочин.

У правовому регулюванні цивільних відносин провідна роль належить цивільно-правовому договору. Це об'єктивно обумовлено характером предмета і методу цивільного права, нормами якого регулю-

ються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (ч. 1 ст. 1 Цивільного кодексу України. Далі – ЦК) [12, с. 356].

Необхідність створення нормативної основи регулювання цивільних відносин щодо інформації природним чином виходить зі становлення суспільства до інформації та підходів регулювання приватних відносин, основним механізмом регулювання яких тепер виступає договір. Виділення в особливий підрозділ загальних положень про договори і збільшення нормативного масиву і видів окремих договорів важливе також і для подальшої розробки правових та методичних основ для нетрадиційних видів і типів договорів, які не входять до встановленого чинним законодавством переліку.

Класичним об'єктом цивільного права є речі. Це предмети матеріального зовнішнього світу, створені працею людини або що знаходяться у своєму природному стані. Цивільне право, яке виникло за часів Стародавнього Риму, постійно розвивається як галузь права, що регулює еквівалентний обмін саме предметів матеріального світу. З природою нематеріальних (ідеальних) об'єктів пов'язаний ряд особливостей, які впливають на їх правовий режим. Так, нематеріальні об'єкти не споживаються (не зникають) у результаті використання, не амортизуються. Вони не старіють фізично, можливе лише їх моральне старіння. Передумовою використання ідеального об'єкта є не володіння ним, а знання про нього. При цьому немає необхідності мати у себе який-небудь з матеріальних носіїв, в якому виражений (описаний) цей об'єкт. Нематеріальні об'єкти можуть бути пов'язані з матеріальними носіями або виражені (інкорпоровані) в матеріальних об'єктах, але вони настільки ж вільно можуть бути від них відокремлені і зафіксовані в інших матеріальних формах. Окрім цього, виникає ситуація, коли забрати назад один раз розголошені відомості практично неможливо.

Так, деякі вчені стверджують, що особистісний характер особистих немайнових прав характеризується неможливістю укладення будь-яких угод щодо їх нематеріальних об'єктів [13, с. 9]. Тому всі розпорядчі угоди з ними недійсні [14, с. 191]. На підставі зазначених передумов робиться висновок про неможливість участі в цивільному обігу абсолютно всіх особистих немайнових прав та їх об'єктів. Однак аналіз чинного законодавства України показує, що це не так [15, с. 112].

В Україні єдиного підходу щодо розуміння юридичної природи інформації (конфіденційної інформації) не вироблено. Певною мірою це пояснюється тим, що інформація не є класичним об'єктом цивільного права. У зв'язку з цим слід зазначити, що інформація в українській доктрині права, особливо цивільного права, досліджується на сьогодні умовно в трьох іпостасях. Так, у ЦК України інформація визначається як окремий об'єкт цивільних прав (ст. 200 ЦК України); у Книзі II ЦК України розглядається як об'єкт особистих немайнових прав фізичної особи; у Книзі IV – як об'єкт, який характеризується ще й додатковим творчим елементом; крім того, вся сфера договірних відносин фактично пронизана інформаційною складовою, включаючи і найбільш досліджений у вітчизняній науці договір про надання різного роду інформаційних послуг – у правовідносинах за участю ЗМІ, архівній, бібліотечній, довідковій діяльності, реклами тощо [16, с. 85].

Так, деякі вчені та практики ставлять під сумнів категоричність теорії договірної регулювання виключно майнових відносин. Звичайним явищем у договірній практиці стало включення до традиційних договорів (купівлі-продажу, підяду та інші) умов про конфіденційність або таємність визначеної інформації, яка передається, виникає або створюється відповідно до таких договорів. Так, Л.В. Федюк не виключає взаємозв'язку особисто немайнових прав із договірними зобов'язаннями. Вона зазначає, що особи можуть укладати між собою договори, які не регламентовані законом, якщо вони не суперечать йому, тому можлива ситуація, коли договір буде пов'язаний з особисто немайновими правами.

Звернемо увагу, що в ЦК України, на відміну від Цивільного кодексу Російської Федерації, міститься вказівка про те, що фактично будь-яка особа може стати володільцем комерційної таємниці за цивільно-правовим договором, укладеним нею з іншою особою; наприклад, за договором купівлі-продажу, дарування, підяду, договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт тощо.

Так, наприклад, у результаті укладення договору про передачу комерційної таємниці попередній володільць повинен, так би мовити, забути інформацію, яку передав за договором. Йдеться фактично про укладання договору, який передбачає відмову володільця від інформації.

Як зазначає О.В. Кохановська, можливість укладати будь-який договір носить у даному випадку певне обмеження, яке пояснюється специфікою, нематеріальною сутністю будь-якої інформації, а не лише комерційної таємниці. Приватний випадок – лише підтвердження специфічності, особливості інформації у цивільно-правовому обігу. Отже, при передаванні комерційної таємниці попередній її володільць знає про її зміст, однак його права щодо цієї таємниці набувають певних обмежень, а в ряді випадків обмеження практично призводять до відсутності права. Особа володіє тим, чим не має права скористатися [17, с. 12].

Суттєвими при укладанні правочину є умови про його предмет, а також умови, які вказані в законі чи інших правових актах як суттєві або необхідні для даного виду правочину. Про умови дійсності пра-

вочинів вів мову і С.Н. Ландкоф, називаючи серед них: 1) форму; 2) предмет; 3) волю – дійсну, вільну і свідому [18, с. 26–27]. Істотні умови змісту правочину можна поділити на три види: 1) загальні для всіх правочинів, 2) спеціальні, тобто передбачені законом для конкретного виду правочину; 3) індивідуальні, що виникають у кожному конкретному випадку внаслідок волевиявлення однієї зі сторін. Загальною умовою для всіх видів правочинів є наявність предмета.

Сьогодні в теорії цивільного права під предметом правочинів дослідники розуміють дії сторін, саме матеріальне благо, з приводу якого укладається правочин, або дії та матеріальне благо у комплексі, або права та обов'язки, або й об'єкти цивільного права і права, або юридичні наслідки. Тобто єдиної точки зору наразі не існує.

Звертаючи увагу на перевірені практикою види договорів в інформаційній сфері, також неоднозначно визначають, що є предметом таких договорів.

Причому позиція, що предметом правочинів є права та обов'язки, знайшла своє втілення й у чинному цивільному законодавстві України (ч. 1 ст. 202 ЦК України). Якщо правочин – це дія, яка спрямована на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків, а філософське поняття предмета говорить, що предмет – це те, на що спрямована дія, в нашому випадку предметом правочину є права та обов'язки. Так, якщо предметом правочину є цивільні правовідносини, а цивільні правовідносини – це певні суб'єктивні права та обов'язки (зміст правовідносин), які виникають, змінюються чи припиняються між певними суб'єктами (суб'єктний склад правовідносин) стосовно певних об'єктів (об'єкт правовідносин), то, по суті, ці елементи структури правовідносин у єдності і складають предмет правочину. У свою чергу, суб'єктивне право є способом задоволення потреб, а засобом їх задоволення виступають матеріальні і нематеріальні блага, тому ми дотримуємося точки зору, що *предметом правочинів з інформацією є права та обов'язки щодо нематеріальних благ.*

Висновки. Категоричність думок, що інформація як особисте немайнове благо не може бути предметом правочину, втрачає свою сутність. Правочини, які регулюють особисті немайнові відносини, можуть містити у якості предмета інформацію та змінювати чи припиняти права на неї. Вироблені висновки не тільки мають значення для правоздійснюючої та правозастосовної практики, а й для теорії цивільного права. Зокрема, вони вказують на необхідність подальших досліджень можливості укладання правочинів із нематеріальними благами та видів правових наслідків таких правочинів.

Список використаних джерел:

1. Бервено С.М. Проблеми договірної права України : монографія / С.М. Бервено. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – С. 273.
2. Азимов Ч.Н. Научно-техническая информация и право / Ч.Н. Азимов. – Х. : Вища школа, 1987. – 134 с.
3. Антонов А.В. Информация: восприятие и понимание / А.В. Антонов. – К., 1988. – 182 с.
4. Бачило И.Л. Информационное право: учеб. / [Бачило И.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А.]; под ред. акад. РАН Б.Н. Топорнина. – СПб: Юрид. центр Пресс, 2001. – 789 с.
5. Копылов В.А. Информационное право / В.А. Копылов. – М., 1997. – 469 с.
6. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія / О.В. Кохановська. – К. : Національна академія внутр. справ України, 2001. – 212 с.
7. Лопатин В.Н. Информационная безопасность и сеть Интернет // Тематическая серия «Нормативная база вузовской науки» // Годичное собрание научной общественности высшей школы России 3–5 марта 1998 г. : Спецвыпуск. – Тверь, 1998 г.
8. Підпригора О.О. Законодавство України про інтелектуальну власність / О.О. Підпригора. – Х. : Еспада, 1997. – 185 с.
9. Семилетов С.И. Информация как особый нематериальный объект права / С.И. Семилетов // Госво и право. – 2000. – № 5. – С. 67 – 74.
10. Урсул А.Д. Проблемы информации в современной науке. Философские очерки / А.Д. Урсул. – М. : Наука, 1975. – 287 с.
11. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
12. Брагинский М.И. Договорное право / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – изд. 2-е, испр. – Кн. 1 : Общие положения. – М. : Статут, 2000. – С. 13.
13. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
14. Ромовська З.В. Особисті немайнові права громадян СРСР (поняття, види, класифікація, зміст, цивільно-правовий захист) : дис. канд. юрид. наук / Ромовська Зореслава Василівна. – К., 1968. – С. 8 – 10.
15. Цивільне право України : [підручник для вузів системи МВС України] : в 2-х ч. Ч. 1 / А.А. Пушкін, В.М. Самойленко, Р.Б. Шишка та ін. ; под ред. проф. А.А. Пушкіна, доц. В.М. Самойленко. – Х. : Ун-т внутр. справ ; Основа, 1996. – С. 191.

16. Слипченко С.А. Согласие физического лица на использование его изображения как юридический факт / С.А. Слипченко // Современная социально-экономическая трансформация России: ориентиры и итоги в контексте глобализации и регионализации : материалы междунар. науч. конф. : сб. науч. ст. / под ред. О.В. Иншакова, Г.Б. Клейнера, П.В. Акинина и др. – Краснодар : КубГАУ, 2006. – Ч. 1. – С. 641 – 647.

17. Слипченко С.О. Надання згоди фізичною особою, що зображена на фотографії, як юридичний факт за ЦК України / С.О. Слипченко // Право України. – 2008. – № 3. – С. 110 – 114.

18. Кохановська О.В. Інформація у договірних відносинах / О.В. Кохановська // Право України. – 2012. – № 9. – С. 85 – 94.

19. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.03 «цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В. Кохановська. – К., 2006. – 36 с.

20. Ландкоф С.Н. Лекції з основ цивільного права / С.Н. Ландкоф. – К. : Науково-методичний кабінет при Київському ун-ті, 1962. – 265 с.

